

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3228>

AN ANALYSIS OF THE ART OF THE ARABIC PRAISE

ARAPLARDA MEDİH SANATINA DAİR ÇÖZÜMSSEL BİR BAKIŞ¹

Zübeyir BADECI²

Abstract

Poetry is an important art by transferring the emotional, intellectual, cultural and social fabric of the society in which it is formed to the next generations. With this aspect, Arabic Poetry is also very broad in content and is a poem in which many different branches of art are used. Historically, it includes different stages. One of the most important verse forms of Arabic poetry is undoubtedly the qasida. The eulogy also contains several different verse forms. In terms of the structural features of the eulogy, it has been handled with a method starting from the ignorance period, starting with atlat or nasip, describing the region, continuing with the ghazal part, and passing to the praise part after the camel and journey description. In this study, we will consider the medih poem, which is the main theme of the eulogy. Praise is a phenomenon that is as old as the existing human being, with the act of praising one's beloved, which is a reflection of the love that exists in human nature. Accordingly, in Arabic poetry, praise is an art that has existed since the period of ignorance and has survived until today by undergoing some minor changes with changing times and conditions. In this study, we will divide the Praise Poetry into two parts as human and prophetic, and we will divide and analyze the Human Praise period as the Ignorance period, the Umayyad period, the Abbasid period and the Andalusian period. We will give examples from the famous poets of each period. We will consider the prophetic method as the period of spread of Islam and talk about its influence on the next periods.

Keywords: Praise, Human praise, Prophetic praise, Ode, Praise Poem.

Özet

Şiir, oluştuğu toplumun duygusal, fikrîsel, kültürel ve sosyal dokusunu sonraki nesillere aktarmasıyla mühim bir sanattır. Arap Şiiri de bu yönüyle beraber içerik olarak gayet geniştir ve bünyesinde birçok farklı sanat dallarının kullanıldığı bir şiidir. Tarihsel olarak ta farklı merhaleleri içermektedir. Arap şiirinin en önemli nazım şekillerinden biri şüphesiz kasidedir. Kaside de bünyesinde birkaç farklı nazım şeklini barındırmaktadır. Kaside yapısal özellikler bakımından cahiliye döneminden itibaren vukuful atlat veya nesip ile başlayıp, bölge tasviri ediliyor, gazel kısmı ile devam eden, deve ve yolculuk

¹ Bu çalışma, Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Arap Dili ve Belagati Bilim Dalında verilen seminerin gözden geçirilerek değiştirilmiş şeklidir.

² Arapça Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Adıyaman Üniv. Arap Dili ve Belagati Bilim Dalında Yüksek Lisans Öğrencisi. Mail: zubeyirbadeci@gmail.com Orcid: 0000-0002-4519-131X

tasvirinden sonra ise medih kısmına geçilen bir metotla ele alınmıştır. Bizde kasidenin ana teması konumundaki medih şiirini ele alacağız. Medh insan fitratında varolan sevginin bir yansıması olan sevdiğini övme fiiliyle mevcut insanoğluluyla yaşıt bir olgudur. Buna binaen Arap Şiirinde de medih, cahiliye döneminden itibaren varolmuş, değişen zaman ve şartlar ile birlikte bazı ufak değişimlere uğrayarak günümüze dek varlığını sürdürmüş bir sanattır. Bu çalışmamızda medih şiirini beşerî ve nebevi olarak iki kısma ayıracağız ve Beşerî Medihî Cahiliye dönemi, Emevî dönemi, Abbâsî dönemi ve Endülüs dönemi olacak şekilde dönemlere ayırıp inceleyeceğiz. Her dönemin meşhur şairlerinden örnekler vereceğiz. Nebevî metodu da İslâm'ın yayılma dönemi olarak ele alıp sonraki dönemlere tesirinden de bahsedeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Medih, Beşerî Medih, Nebevî Medih, Kaside, Övgü Şiiri.

GİRİŞ

Allah, insanoğlunun fitratına belki bu isminin bir tecellisi olarak sevmek ve sevilme gibi özellikler bahşetmiştir. İnsan birçok farklı yönüyle anılıp anlatılabilecek bir varlık olmasına rağmen kendisinde kodlanmış olan sevmek ve sevilme arzusu, belki de en temel yönlerinden birini oluşturmaktadır. Ama insanda sevmek işi, farklı şekillerde tecelli edebilir. Zira Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de: *“De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, durgunluğa uğramasından endişe ettiğiniz ticaretiniz ve hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, peygamberinden ve O'nun yolunda cihaddan daha sevimli ise, artık Allah buyruğunu (kıyameti) gerçekleştirinceye kadar bekleyin. Allah günaha saplanmış kimseleri hidayete erdirmez.”*³ Ayeti kerimede insanoğlu için sevimli olan bazı şeyler zikredilmiş ama belki de insanda var olan sevmek ve sevilme iç güdüsünün açıklaması olarak ta sevgiye en layık olanın Yüce Allah, Peygamberi ve onun yolunda cihad olduğu belirtilmiştir. Peygamberimiz'in şu sözü de bu manada örnek verilebilir: *“Canım kudreti altında olan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz, ben kendisine ana-babasından, çoluk-çocuğundan ve tüm insanlardan daha sevgili olmazsam tam anlamıyla iman etmiş olmaz.”*⁴ Bu hadisten de anlayacağımız üzere insan özünde mevcut bu özellikten ötürü birşeyleri sevmektedir ve sevecektir. Bu sevgiyi dışa vurmak isteyen ve içindeki hisleri dile getirmek isteyen insanın sevdiğine olan muhabbetini anlatması, bunu yaparken de süslü kelimeler ve güzel sözler kullanması gayet normaldir. İşte bu sebeplerdir ki şairler sevdiklerini metheden şiirler söylemiş ve fitratlarından gelen bu duygunun bir yansımasını bu şiirler ile başkalarına aktarmışlardır. Bu noktada Arapça'da övgü kelimesi için kullanılan medh kelimesi ile karşılaşıyoruz ki medh sözlükte “bir insanı veya bir nesneyi yahut eylemi üstün bir özelliği dolayısıyla övme” anlamında masdar ve bu şekilde övücü söz ve davranışları ifade etmek üzere isim olarak kullanılmaktadır.⁵ Bununla beraber sözlükte “övmek, birinin mezziyetlerini dile getirmek” anlamındaki medh kökünün sonuna nisbet eki getirilerek yapılmış olan medhiyye kelimesi Türkçe'de “övgü şiiri” mânasında kullanılan bir edebiyat terimidir.⁶ Methiye daha çok kaside şeklinde yazıldığından önceleri 'kaside-i medhiyye' olarak anılmış, daha sonra sadece medhiyye şekli kullanılmıştır. Arap edebiyatında ise genellikle **medh**, **medih**, **medîha**, **ümdüha** ve **midha** kelimeleri kullanılır.⁷

Her ne kadar bazı fikir adamları medih gelişimini, geç bir sürede bitirdiği dolayısıyla diğer edebî sanatlarla kıyasla daha geç bir vakitte kullanıldığına dair fikir beyan etmiş olsalar da aslolan medih çok daha öncelerden beri bazı şiir türlerinin bünyesinde kullanılmış olduğudur. Medih ilk dönem arap şiirlerinde daha çok fahr şeklinde kendisine yer bulmuştur. Bunun sebebi ise bedevi hayatın karakterinin temelinde kişinin

³ Tevbe, 9/24.

⁴ Buhârî, İmân, 8.

⁵ Mustafa Çağrırcı, Medih, TDV İslâm Ansiklopedisi, İSAM, Ankara, 2003, XXVIII, s. 304-305.

⁶ Arap dili ve edebiyatında medih olduğu gibi vasiyet, taziye ve mersiye/ağıt gibi konular da işlenmiş, dile getirilmiştir. Konuya dair bkz. Hacı Çiçek, Şark-İslâm Medeniyetinde Vasiyet, Taziye ve Mersiye/Ağıt Kültürü, *Journal Of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR) Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, 2020, cilt: VII, sayı: 59, s. 2689-2695.

⁷ İsmail Durmuş, Methiye, TDV İslâm Ansiklopedisi, İSAM, Ankara, 2004, XXIX, s. 406-408.

kendini yüceltmesi olmasıdır.⁸ Tabi sadece fahr bünyesinde değil bilakis gazel, mersiye, hamase ve hamriyyat gibi türlerde de temel etken olarak medih görülebilir. Mesela gazel için baktığımızda bu tür, sevgiliye karşı en çok övgünün bulunduğu türdür. Lakin medih, bu şiirin başlığı altına gizlenmiş olarak kullanılmaktadır.

Övülme ve beğenilme arzusu insanın fitratında bulunduğundan övgü şiirleri insanlık tarihi kadar eskidir diyebiliriz.⁹ Bununla beraber methiyelerin bir edebi tür olarak ne zaman ortaya çıktığı kesin bir tarih sınırları içinde belirlenebilmiş değildir. Bu yüzden şairlerin genellikle kabilelerini, bazen de kendilerini tehdit ve tehlikelerden korumak amacıyla devlet başkanlarına hitaben nazmettikleri özür beyanı, af ve merhamet dileyen şiirler en eski methiyeler olarak bilinir.¹⁰ Eski, yeni ve çağdaş Arap edebiyatı tarihçilerinin methiyeler için bir zaman tesbiti yapamamış olmalarının nedeni, Hz. Peygamber zamanına gelinceye kadar bütün şairler çeşitli konularda pek çok şiir söyledikleri halde medih türünde ayrı bir dal oluşturacak kadar eser vermeyişleri olmalıdır.¹¹ Her ne kadar İslâm öncesi Arap şiiri ilk dönemlerinde medih için geniş bir kullanım sahası olmasa da o dönemlerde de medih sanatının gelişmiş düzeyde olduğu söylenebilir. Bu konuda en büyük örnek olarak kaside önümüze çıkmaktadır. Kasidenin şiir değeri taşıyan zengin kısımları nesib ve tasvir bölümleri olsa da esas amaç medih kısmıdır. Bu kısımda kasidenin kendisine sunulduğu kişi cömertlik, asalet, dürüstlük, vefakarlık, kahramanlık gibi doğuştan sahip olunan erdemlerle övülür.¹² Medih, klasik Arap şiirindeki en geniş kullanıma sahip konulardandır. Özellikle şairler mesleklerini ustalık düzeyinde yürütmek istediklerinde genelde medih ile iştigal etmişlerdir. İslâm öncesi ve sonrası zamanlarda medih şiirlerine rağbette direkt etken olarak, methedilen kişilerden alınan bağış, hibe ve ödüllerin bu anlamda önemli yeri vardır. Lakin herşeye rağmen ödül almak için değil gerçek duyguları ifade eden, şişirme övgülerden ziyade gerçekte varolan meziyetleri ele alarak medih şiirleri yazan şairlerde vardır.

Bizde kökleri, insanlık tarihi kadar eski olduğu iddia edilen ama gerçek manada da çok eskilere dayanan medih şiirinin Araplardaki yerine, Arap Edebiyatını belli bölümlerde ele alacak ve Arapların medih anlayışını geniş bir bakış açısıyla inceleyeceğiz.

Medih ve Türleri

Şiir, Arapların kendisiyle kendilerini ifade ettikleri, bir nevi onu kullanarak diğer insanlarla iletişim sağladıkları, Arapların güzel kelimelerinden biridir. Medih lüğat manası itibariyle güzel övgü, ıstılahi manada ise şairin kendisi dışındakileri güzellik, iyilik, yetenek vb. konularda övmesi olarak kullanılır. Eski Arap şiiri Fahr (الفخر), Hamase (الحماسة), Medih (المدح), Hiciv (الهجاء), Ağıt (الثناء) ve Gazel (الغزل), Tabiat Vasfı (وصف الطبيعة), Hamriyyat (خمريات), Vecizeler (الحكم), Nasihatler (مواعظ) gibi bazı konular ile sınırlı idi. Medih ise kabile hayatıyla olan bağından ötürü eski Arap şiirinde, şiirdeki ana maksattır.¹³ Zira şair bu tür şiirlerinde kabilesini savunuyor, kabile liderlerini ve askerlerini övüyor ayrıca övgüsünde herhangi bir kusur ve noksanlıkta görmüyordu. Bunun sebebi ise kendisinin de o kabileye mensup olmasıydı elbet. Arap Şiirinde büyük öneme sahip olan kasideler bünyelerinde şiirin birkaç türünü barındırmasıyla bilinir. Medihin kasidedeki konumunun ana tema olması ise önemini gayet net ortaya sermektedir. İşte tüm bu etkenlerden ötürü medih türü, kendisiyle Arapların en çok şiir yazmış olduğu

⁸ Abdulaziz Atik, *el-Edebu'l-Arabi fi'l-Endelus*, ed-Darü'l-Arabiyye li'l-Mevsuat, Hazmiye, 1989, s.193.

⁹ Durmuş, *Methiye*, XXIX, s. 406-408.

¹⁰ Durmuş, *Methiye*, XXIX, s. 406-408.

¹¹ Mücteba Uğur, Hz. Peygambere İlk Methiyeler, *Diyanet İlmî Dergi Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) –Özel Sayı-*, Ankara, 2003, II, s.529.

¹² Hüseyin Elmalı, *Kaside*, TDV İslâm Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2001, XXIV, s. 562-564.

¹³ Muhammed Şerefbeyani, المدح في الشعر العربي القديم, 23.05.2010, diwanalarab.com/المدح-في- (20.05.2022). Cahiliye şiirinin temel özelliklerine dair iki Arap dili ve edebiyatı tarihçisinin tespitlerine dair bkz. Hacı Çiçek, Umar Ferrüh ile Şewqî Dayf'ın Cahiliyye Şiirine Dair Görüşleri, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi= Journal of Mesned Divinity Researches)*, 2013, Cilt: IV, Sayı: 2, s. 145-176.

türlerdendir. Bunda büyük pay ise özellikle bazı şairlerin medih şiirini mal ve mülk kazanmada araç olarak kullanmaya başladıkları süreç olmuştur. Sonrasında medih çok ciddi gelişmeler kaydetmiş, birçok şairin özel ihtimamına mazhar olmuştur. Alanında iyi olan medih şairlerinin aynı zamanda servetlerinin de fazlaca olması bu fikri desteklemektedir. Fakat bu etkenlerin tamamından daha da önemli ve etkili olan izi ise İslâmiyetin gelişi bırakmıştır. Hz. Peygamber'e yazılan methiyelerin hem bir mal arzusu güdülmeyen yazılmış olması hem de sadece insani yönleri ele alan medih şiirine Allah aşkı, nübüvvet, ilahi kudret vb. bazı yeni içerikler eklemesiyle medih şiirini iki farklı başlıkta ele alabilmezi sağlamıştır. Bu başlıkları şöyle sıralamaktayız.

Beşerî Medih

Beşerî medih denilmesindeki en büyük etken bu tarzdaki şiirlerin genelde sultanlar, halifeler, melikler, emirler ve daha başkaları için yazılmış olmalarıdır. Methiye şairliğinin yaygınlaşması, şiir sanatının gelişmesinde önemli bir eşik olmuştur çünkü şairlerin sadece sanatsal yeteneklerini kullanarak geçinebilir hale gelmeleri şiire daha çok yoğunlaşabilmelerine ve bu sanatın artık bir meslek olarak görülmesine olanak sağlamıştır.¹⁴ Bu türdeki medih cahiliye döneminden beri biliniyordu. Zaten ulaşılabilir kaynaklar arasında da bu dönemden örneklere yer vereceğiz. Bunun dışında beşerî medih bazı dönemler içinde ele alıp örneklendireceğiz. Bu bağlamda medih için ulaşabildiğimiz ilk döneme, İslâm öncesine gideceğiz.

Cahiliye Dönemi

Bu dönemde genelde kasidelerde kendini gösteren medih kasidenin ana temasını oluşturmaktadır. Ayrıca yapısal özellikler bakımından cahiliye döneminden itibaren medih şiiri, atlat veya nesip ile başlar, bölge tasvir edilir, gazel kısmı ile devam eder, deve ve yolculuk tasvirinden sonra ise medih kısmına geçilirdi.¹⁵ Kasideleri ile meşhur Züheyr b. Eb-i Sülma (ö.609) gibi bazı şairler vardı ki bunlar öncelikli amaçları para kazanmak olmadan medih yapmışlardı. Belki de bu yüzden şiirlerinde mübalağa yoktu.¹⁶ Ama bazı şairlerin medihleriyle para kazanmaya başlamaları ve bu sanatı ücret karşılığı veya mal beklentisi içerisinde icra etmeleri mübalağanın medih içerisine ciddi manada girmesine de yol açmıştır. Bu şairlere erken dönem için örnek olarak Meymun b. Kays el-A'şa (ö.7/629) ve Nabiga ez-Zübyanî (ö.604) verilebilir. Züheyr'in Herem b. Sinan'a ve Haris b. Avfa medihinin esas sebebi, Herem'in uzun süre aralarında süregelen Dahis ve Gabra savaşlarındaki Abs ve Zübyan kabilerinin akan kanını durdurmada sergilemiş olduğu rolüydü ki kendisi ölenlerin diyetlerini üstlenmişti. Züheyr'in bu duruşa hayran kalışı ve etkilenişi onu böyle bir medih ortaya koymaya itmişti. Bu medih Hz. Ömer'in de beğenisini kazanmıştı. Çünkü Züheyr bu medihte sadece o şahısta var olan özellikleri zikretmiş ekleme ve abartı yapmamıştı. Bizde meşhur medihinden farklı beyitlerle bir kesit aktarmak istiyoruz:

تَذَارَكُنْمَا عَيْسًا وَذُبْيَانَ بَعْدَمَا فَأَنُوا وَدَقُوا بَيْنَهُمْ عَطَرَ مَنْشَمِ
فَأَصْنَحَ يَجْرِي فِيهِمْ مِنْ تَلَادِكُمْ مَعَانِمَ شَتَّى مِنْ إِفَالِ مَرْزَمِ
يُنَجِّمُهَا قَوْمٌ لِقَوْمٍ غَرَامَةً وَلَمْ يُهْرِقُوا بَيْنَهُمْ مِلءَ مَخْجَمِ¹⁷

“Ölüm üzere ortaklaşa aralarında Menşem'in kokusunu yaymalarından sonra Abs ve Zübyan'ı düzelttiniz (problemlerini çözdünüz)

(Ölenlerin yakınları) değerli mallarınız, kulağı kesik develerden birçok ganimetleriniz arasında geçer olmuştu.

Onları bir kavim diğerine diyet verir ve aralarında bir şişe kan bile dökülmez.”

¹⁴ Esat Ayyıldız, *Filoloji Alanında Teori ve Araştırmalar II*, 1. Baskı, Gece Kitaplığı, Ankara, 2020, s.69.

¹⁵ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şuara*, Darül-Maarif, Kahire, 1982, I, s.74.

¹⁶ Recep Abdulvehhab, *فنون الشعر العربي عبر العصور*, Akdem Publishing, İstanbul, 2020, s.13.

¹⁷ Muhammed Şerefbeyani, *المدح في الشعر العربي القديم*, 23.05.2010, diwanalarab.com/المدح-في, (20.05.2022).

Cahiliye döneminde şekil bulan medih daha sonraki süreçlerde de (peygambere medihler hariç) çok fazla bir değişime uğramadan kimi şairlerin geleneğe bağlı kalıp tarzı değiştirmeyişi ile devam etmiş, kimi şairlerin ise kendilerine has izler bırakması suretiyle eklemeler almıştır.

Emeviler Dönemi

Medih bu dönemde genel mahiyette cahiliye medih şekli üzere kalmış ve yapısal özelliğini devam ettirmiştir. Lakin fark olarak aktarabileceğimiz özellikler bu dönem şairlerinin bazen medih kısımlarının tertibine dikkat etmemiş olmalarıdır ki, bazen mukaddimeyi terk etmiş, bazen beyitleri kısaltmışlardır.¹⁸ Özellikle bu dönem medihinde görülen vasıf, siyasi değişimlerin şairlerin şiirine çok bariz bir şekilde yansımalarıdır. Şair maddi menfaati gereği bir zaman övdüğü kimseyi güç o kimsenin elinden düşünce ve iktidara zıt görüşlülere geçince, yeni iktidara yaranma adına önceleri övdüğünü hicv etmiştir. Bu dönemin meşhur medih şairleri arasında el-Ahtal (ö.92/710), Cerir (ö.110/728) ve Ferazdak sayılabilir. Bizde bu bölümde Ferazdak'ın (ö.114/732) şiirinden bir örnek vereceğiz. Ferazdak normalde Hz. Ali (ö.40/661) taraftarı biri olmasına rağmen güç Emeviler eline geçince korku ve maddi imkânsızlık sebebiyle, belki istemeyerek Emevî halifelerini ve valilerini övmüştür.¹⁹ O, Süleyman b. Abdülmelik'i (ö.99/717) şöyle metheder:

وَجَدْنَا بَنِي مَرْوَانَ أَوْلَادَ دِينِنَا كَمَا الْأَرْضُ أَوْلَادُ عَلِيِّهَا جِبَالَهَا
فَأَنْتُمْ لِهَذَا الدِّينِ كَالْقَبِيلَةِ الَّتِي بِهَا إِنْ بَضِلَ النَّاسُ يَهْدِي ضَلَالَهَا

“Dağları yeryüzünün direkleri olduğu gibi, biz de Mervan oğullarını dinimizin direkleri olarak gördük,

Sizler (Ey Mervanoğulları), bu din için, insanlar eğer yollarını kaybederlerse, yolu kaybedenlerin kendisiyle doğruya ulaşabileceği kible gibisiniz.”²⁰

Abbâsiler Dönemi

Bu dönem içinde de medihin şeklinde ciddi bir değişim olmamakla beraber kimi şairler kasidenin diğer kısımlarını terk edip direk medihe giriş yapıp, yine medih ile bitirmişlerdir. Ebû Nuvvâs (ö.198/813) ve İbnü'l-Mu'tez (ö.296/908) gibi şairler mukaddimedeki *Vukûf-ul-Atlal* kısmını tamamen terk etmişlerdir. Ya da kimileri Ebû Temmâm (ö.231/846) gibi, yerine uygun yeni mukaddimeler eklemişlerdir. Ama medih anlamına ve fikrîsel içeriğine yeni bir şey katılmadan devam etmiştir. Emeviler ve Abbâsî ler döneminde medih İslâm ve getirdiği din, Allah, peygamberlik, hilafet ve benzeri bazı yeni kavramlar dahil olmuştur ama bu konuları farklı bir başlıkta inceleyeceğiz. Abbâsî Dönemi önemli isimlerine Ebû Temmam, el-Buhturî (ö.284/896), el-Mutenebbi gibi şairler örnek verilebilir. Daha öncede dile getirildiği gibi bu dönemde de değişen siyasi dengeler şairlerin medihlerine yansımıştır. Döneminin reklam ve propaganda araçları olan şairler şiirleriyle halifeleri övmüş ve onlarda reklam araçlarını daha iyi övsünler ve sürekli övsünler diye, memnun etmiş ve ceplerini sürekli doldurmuşlardır. Bu dönem şairleri kariyerlerinde ilerleyip zengin olmak istiyorlarsa ilk adım olarak medih sanatına başvuruyor ve birilerinin himayesine girip onları methederek bunun karşılığında da keselerini dolduruyorlardı. Tabi bu yolda en üst merteye olan saray şairliğine ulaşabilmek için bir süre tecrübe kazanıp şiirde ustalığa ulaşma adına çeşitli kişilere nazmedecekleri başlangıç medihleriyle belli bir çevre ve deneyim elde etmeleri gerekiyordu.

¹⁸ Abdulvehhab, s.14.

¹⁹ Hz. Peygamber'den sonra taraftarlarına ve muhaliflerine karşı adalet ve insaf sahibi olma noktasında ideal şekilde davrananlar arasında Hz. Ali örnek olarak verilebilir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Hacı Çiçek- Mehmet Yolcu, *Nehcu'l-Belâga'da Hz. Ali'nin Taraftarlarına ve Muhaliflerine Karşı Tutumu -Nehcu'l-Belâga Örneği-*, *Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*, 2021, sayı: 9, s. 210-235.

²⁰ Tayyip Tüz, *Emeviler Dönemi Siyasi Şiir “Ferazdak” Örneği*, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 9, 2015, s.267.

Endülüsler Dönemi (Muvahhitler ve Murabıtlar Dönemi)

Bu dönemde de medih eski şiir yapısına benzer bir metoda sahiptir. Lakin dönem şairlerinin bazıları deve tasvirini bırakıp kendi devirleriyle ilgili tasvirler yapmış, bazen de doğrudan medihe giriş yapmışlardır. Bunlara ek olarak kullanıma dahil olan bazı yeni terimler vardır ki bunlar da gelişen sosyal ve kültürel hayat ile alakalıdır. Bu dönemde de siyasal gelişmeler medihi ve medih şairlerini etkilemiştir. Medih sanatını kazanç haline getiren şairlerin yanı sıra, bu dönemde İbn Haface (ö.533/1139) ve Rusafi (ö.572/1177) gibi şairler maddi beklenti içinde yöneticilerin kapısına gitmeyi zillet görmüşler ve ellerindeki mal ile yetinmeyi tercih etmişlerdir. Rusafi bir beyitinde bu noktayı vurgulamıştır:

صَوْنُ الْفَنَى وَجَهَهُ أَبْتَى لِهَيْمَتِهِ وَالرِّزْقُ جَارٍ عَلَى حَدِّ وَمَقْدَارٍ
قَبِيْعَتْ وَامْتَدَّ مَالِي فَالسَّمَاءُ بِيَدِي وَتَجْمَعُهَا دِرْهَمِي وَالشَّمْسُ دِينَارِي

“Gencin yüzünü koruması (karakterini koruması) onun yüceliği için daha kalıcıdır, rızıkta zaten belli bir ölçüye göre verilmektedir.

Ben kanaat getirdim ve malım da arttı; gökyüzü ellerim, yıldızlar dirhemim, güneş ise dinarımdır.”²¹

Bu dönem için örnek vermek istediğimiz medih ise özellikle Endülüsün yıkılışına doğru şairlerin vatan sevgisinin bir yansıması yardım talepleriyle mezc olmuş tarzıdır. Ebu'l Mutarrif el-Mahzumi'nin Alzira kuşatması sırasında Muvahhidlerin halifesini yardıma çağırdığı şiiri:

تَدَارِكُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ دِمَاعَنَا فَإِنَّكَ لِلْإِسْلَامِ وَالدِّينِ نَاصِرٌ
وَوَجَّهَ إِلَى إِسْتِنْقَانِنَا بِكُتَيْبَةٍ يَهَابُ الرَّدَى مِنْهَا الْعَدُوُّ الْمَحَاصِرُ
تَنْفَسُ مِنْ ضَيْقِ الْخِنَاقِ بِقَطْرِنَا فَتُدْرِكُ آمَالَ وَثُرْعَى أَوَاصِرُ

“Ey Müminlerin Emiri, yetiş ve kanlarımızı yerde bırakma, çünkü sen İslâm'ın ve dinin yardımcısısın,

Kuşatan düşmanlara helak olma korkusu verecek olan bölüğü, bizi kurtarması için gönder,

Bu bölük, bölgemizi nefessiz kalmaktan kurtarabilir ve böylece umutlar yeşerir, bağlarımız kuvvetlenir.”²²

Nebevî Medih

Bu dönem isminden de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber sonrası dönemdir. Bu dönem daha sonraki dönemleri de etkileyecek ve bu türün örnekleri çağımıza dek artarak devam edecektir. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de sevdiği ve kullarına sevdirdiği peygamberini çeşitli vesilelerle övmüştür. “Allah ve melekler peygambere salat ediyorlar. Ey iman edenler, sizde ona salat ve selam okuyun.”²³ İslâm'ın nuru yürekleri aydınlatırken müslümanlar kalplerindeki peygamber sevgisini, zaten araplarda mevcut olan medih türü ile ifade etmeye başlamışlardır. Bu tarz medihlerden kastımız Hz. Peygamber'i övmek üzerine kaleme alınmış tüm kasidelerdir. Nebevî medihler sadece şiire yeni bir tarz katmamış etkileri toplumsal, kültürel ve sanatsal çevrelerde açıkça kendini göstermiştir. Bu anlamda belki de şiire en büyük katkı bediyyât ismi verilen bir tarzın ortaya çıkmasıdır ki bediyyât basit bir ifade ile Hz. Peygamberi övmek için söylenen çok uzun kasidelerdir. Bu tarzın en bariz özellikleri beyitlerin meksur mim harfi ile bitmesidir. Ve her beyitin bedi sanatından izler taşımasıdır. Bu türe ilişkin verebileceğimiz en meşhur örneğin Busiri'ye ait olan Bürde Kasidesi olduğunu düşünürüz:

أَمِنْ تَنْكُرٍ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ مَرَجَبَتْ دَمْعًا جَرِي مِنْ مَقْلَةٍ بِدِيمٍ
أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاطِمَةٍ وَ أَوْمَضَ الْبُرْقُ فِي الظُّلْمَاءِ مِنْ اِضْمٍ

²¹ Ebuzer Sarp, *Endülüs Şiirinde Medih – Murabıtlar ve Muvahhidler Dönemi-*, Journal of Islamic Research, 2020, Cilt:1, Sayı:31, s.94.

²² Ebuzer Sarp, *Endülüs Şiirinde Medih – Murabıtlar ve Muvahhidler Dönemi-*, Journal of Islamic Research, 2020, Cilt:1, Sayı:31, s.101.

²³ *Ahzab*, 33/56.

يَا لَأَعْمَى فِي الْهَوَى الْغُذْرِي مَغْذِرَةً مَيِّ إِلَيْكَ وَلَوْ أَنْصَفْتَ لَمْ تَلَمْ
مُحَمَّدٌ سَيِّدَ الْكُونَيْنِ وَالْتَقَلَيْنِ وَالْفَرِيقَيْنِ مِنْ غَرْبٍ وَمِنْ عَجَمٍ

“Selem’deki dostlarını mı hatırladın da Gözünden akan gözyaşına kanını katıp karıştırmaktasın? Kanlı göz yaşı dökmektesin!

Yoksa, o şerefli şehir Medine-yi Münevvere tarafından bir rüzgâr mı esti? Yoksa, zifiri karanlık içindeyken İzam Dağı’ndan bir şimşek mi çaktı geçti?

Ey benim, Üzriyy gençleri gibi ateşli aşkı kınayan kişi, eğer sen özümdeki aşk özrümü bilseydin beni kınamakta inşaf olurdun!

Muhammed ki iki alemin, insanlar ve cinlerin, Arap ve Acemden topluluklarından herkesin efendisidir. “

Hız. Peygambere yönelik methiyeler daha kendisi hayatta iken başlamıştır. Kendisine bağlı şair sahabilerden Hassan b. Sabit (ö.60/680) en meşhur nebevi medih şairlerindedir. Lakabı da Peygamber Şairi’dir. Bunun yanı sıra peygamber efendimiz henüz hayattayken kendisine medih yazanlar arasında Ka’b b. Zuheyr b. Ebi Sulma’da bulunmaktaydı. Bu bölüme örnek olarak her ikisinin şiirlerinden örnekler vereceğiz:

Ka’b b. Zuheyr (ö.24/645):

أَتَيْتُ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ أَوْدَعَنِي وَالْعَفْوُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ مَأْمُولٌ
إِنَّ النَّبِيَّ لَنُورٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ مَهْنَدٌ مِنْ سُيُوفِ اللَّهِ مَسْلُولٌ

“Bana haber verildi ki Allah’ın Rasulü fermanımı çıkarmış. Allah’ın rasulünden beklenen affetmektir.

Şüphesiz peygamber, kendisiyle aydınlanan nurdur. Yine o kınundan çekilmiş Allahın kılıçlarından Hint kılıcıdır.”

Hassan b. Sabit:

وَأَحْسَنُ مِنْكَ لَمْ تَرْقُطْ عَيْنِي وَأَجْمَلُ مِنْكَ لَمْ تَلِدْ النِّسَاءَ
خُلِّفْتُ مَبْرَأً مِنْ كُلِّ عَيْبٍ كَأَنَّكَ قَدْ خَلَقْتَ كَمَا تَشَاءُ

“Akla gelirsin güzel deyince, senden daha şirin doğmadı bence

Bütün kusurlardan arıtlmışsın sanki yaratıldın kendi gönlünce.”²⁴

SONUÇ

Övme duygusunun insanla beraber var olduğunu düşünürsek medih sanatını da insanlık tarihi kadar eskilere dayandırabiliriz demiştik. Araplarda medih anlayışının ise, ta ilk dönemlerden itibaren fahr veya gazel gibi başlıklar altında kendini göstermeye başladığını gördük. Kasidenin ana teması olan medih kasidenin tarihi kadar eskilere dayanır diyebiliriz.

Medihleri şairler başlarda kabilelerini övmeye başvurdukları veya bir şahsın iyi hasletlerinden bahsetmek istediklerinde herhangi bir menfaat gütmeyen dillendirmişlerdi. Ama daha cahiliye döneminde bazı şairlerin medih sanatını para kazanmak için bir mesleğe dönüştürdüklerini görmekteyiz. Yönetimdeki insanların şiire ilgilerine göre farklılık arz etsede şairin mal istediği genel olarak karşılık bulduğu için bu sanat hızlı bir gelişim göstermiş ve bazen müstakil kullanıma dahi geçmiştir. Tabi İslâm sonrası dönemde birlikte de medihte en ciddi değişimler olmuştur. Özellikle içerik olarak Hz. Peygamber’e yazılan methiyeler buna en büyük örneği oluşturmaktadır. Ayrıca kendinden sonra ki dönemlerde de İslâm’ın yayıldığı dönemin tesiri bariz bir şekilde görülür ki beşerî medihte zikredilen Cahiliye Dönemi hariç diğer tüm dönemlerde de nebevi medih ayrı bir konumda gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Lakin Beşerî Medihe baktığımızda Cahili, Emevî, Abbasi, Endülüs ve hatta daha çok döneme ayrılabilir olacak olmasına rağmen bu dönemler içinde de medih şiirinde yapısal veya konusal

²⁴ Mücteba Uğur, Hz. Peygambere İlk Methiyeler, Diyanet İlmî Dergi Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) –Özel Sayı-, Ankara, 2003, II, s.538.

ciddi değişimler söz konusu değildir. Bu dönemlerin tümünde de medih Cahiliye dönemi şeklini muhafaza ederek kullanılmaya devam etmiştir. Yine bu dönemde de şairler ve sultanlar arasındaki bağ karşılıklı çıkar üzerinedir. Şairler överek ceplerini doldururken sultanlar kendi otoritelerinin propagandasını yaptırmaktadırlar. Aslında bu durumun medih şiiri için olumlu bir yansıması olmuştur. Zira şair bunu bir meslek olarak yapmaya başladığında şiire daha fazla vakit ayırıyor ve alanında derinleşiyordu. Belki de bu yüzden medih şiiri asırlar boyunca önemini kaybetmeden ciddi gelişmeler yaşarak günümüze dek gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdulvehhab, Recep, *Fununu Şi'r-il-Arabi Abr-el-Usur*, Akdem Publishing, İstanbul, 2020.
- Ayyıldız, Esat, el-Buhturi'nin Methiyeleri, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 18, 2021.
- Ayyıldız, Esat, el-Mutenebbi'nin Seyfüddevle'ye Methiyeleri (Seyfiyyat), *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2020.
- Ayyıldız, Esat ve Diğerleri, *Filoloji Alanında Teori ve Araştırmalar II*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2020.
- Ayyıldız, Esat, *Hassan b. Sabit'in Methiyeleri*, t.y.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmail (ö.256/870), *Sâhihu'l-Buhârî*, el-Mektebetu'l İslâmî, İstanbul, 1979.
- Çağırıcı, Mustafa, Medih, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İSAM, Ankara, 2003.
- Çiçek, Hacı, Umar Ferrûh ile Şewqî Dayf'ın Cahiliyye Şiirine Dair Görüşleri, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi= Journal of Mesned Divinity Researches), 2013, Cilt: IV, Sayı: 2.
- Çiçek, Hacı, Şark-İslâm Medeniyetinde Vasiyet, Taziye ve Mersiye/Ağıt Kültürü, *Journal Of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR) Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, 2020, cilt: VII, sayı: 59.
- Çiçek, Hacı –Yolcu, Mehmet, Nehcu'l-Belâğa'da Hz. Ali'nin Taraftarlarına ve Muhaliflerine Karşı Tutumu -Nehcu'l-Belâğa Örneği-, *Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*, 2021, sayı: 9.
- Durmuş, İsmail, Methiye, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İSAM, Ankara, 2004.
- Elmalı, Hüseyin, Kaside, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İSAM, İstanbul, 2001.
- İbn Kuteybe, *eş-Şi'ru ve's-Şu'era*, thk. Ahmet Muhammed Şakir, Dar'ul Me'arif, Kahire, t.y.
- Sarp, Ebuzer, *Endülüs Şiirinde Medih –Murabıtlar ve Muvahidler Dönemi-*, Journal of Islamic Research, Cilt: 31, Sayı:1, 2020.
- Şerefbeyanî, Muhammed, المدح في الشعر العربي القديم, 23.05.2010, diwanalarab.com/المدح-في, (20.05.2022).
- Tüz, Tayyip, Emeviler Dönemi Siyasi Şiir "Ferazdak" Örneği, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 9, 2015.
- Uğur, Mücteba, *Hz. Peygamber'e İlk Medhiyeler*, *Diyanet İlmî Dergi – Peygamberimiz Hz. Muhammed (Özel Sayı)*, 2. Baskı, Ankara, 2003.